

Comentarii Săptămânale

nr. 53,
28 August 2009

www.expert-grup.org
info@expert-grup.org
MD-2012, Republica Moldova,
Chisinau, str. Columna 133
Tel. /373/ 211-559, 929-994

Valeriu Prohnițchi, Alex Oprunenco, Adrian Lupușor, Ana Popa

Succesele economice ale PCRM: demistificarea mesajelor

Miercuri, 26 august 2009, Guvernul Republicii Moldova și-a dat demisia. La ședința de totalizare a activității guvernului, domnul Igor Dodon, prim-viceprim-ministru și ministru al economiei și comerțului a prezentat un amplu raport asupra situației social-economice în perioada 2001-2009. Invocând „moștenirea grea” pe care au primit-o comuniștii când au venit la putere în 2001, implicit raportul pretinde că viitoarea guvernare ar primi de la PCRM o „moștenire mai ușoară”. Cât de îndreptățite sunt aceste afirmații și cât de obiectiv este raportul prezentat?

Sunt corecte datele statistice utilizate de prim-viceprim-ministru?

Informațiile prezentate de domnul prim-viceprim-ministru se bazează pe cele publicate de-a lungul anilor de către Biroul Național de Statistică. În linii mari, nu punem la îndoială calitatea acestor date. Altceva este că domnul prim-viceprim-ministru le-a prezentat într-o manieră destul de tendențioasă, iar mass-media controlată de PCRM de-a dreptul a jonglat cu datele.

În particular, **raportul prezentat abundă în indicatori economici calculați în valoare nominală, deși orice economist știe că trebuie să opereze exclusiv cu indicatori exprimați în valoare reală, pentru a elimina efectul inflației.** Evident, atunci când un ministru al economiei și presa aservită partidului din care el face parte dorește să impresioneze un public puțin avizat, accentul se pune pe indicatorii nominali. În particular, presa pro-comunistă a scris că în perioada de guvernare comunistă PIB-ul țării a crescut de 4 ori. În realitate, PIB-ul țării a crescut de numai 1,6 ori (domnul prim-viceprim-ministru a menționat în treacăt această creștere, dar presa nu a reținut-o). Recalculat în dolari SUA la paritatea puterii de cumpărare, PIB-ul pe cap de locuitor în ultimii opt ani de zile în general a crescut cu numai 28%.

Cu alte cuvinte, raportul prezintă o „realitate statistică” care diferă esențial de „realitatea economică”. Este de datoria unei instituții analitice independente să demistifice mesajele transmise publicului de Guvernul demisionat, pentru ca cetățenii să aibă o înțelegere mai clară a fenomenului economic din Moldova de pe parcursul ultimilor ani.

Considerente generale: evoluția economică a Moldovei văzută „ca-n palmă”

Vom începe cu „pozitivul”. Datele statistice prezentate în raportul menționat sunt greu de combătut. Ar fi incorect să afirmăm că în cei opt ani de zile cât PCRM s-a aflat la guvernare, situația economică a degradat, după cum afirmă fără drept de apel mulți analiști economici și politicieni din opoziție. Au fost înregistrate și multe tendințe pozitive, printre acestea implicarea mai activă a Moldovei în comerțul regional cu mărfuri și servicii, dezvoltarea sectorului bancar și atragerea băncilor străine pe piața locală, creșterea treptată a veniturilor populației și moderarea presiunilor inflaționiste. În ultimii câțiva ani putem vorbi și despre atragerea unor fluxuri mai semnificative de investiții străine directe. Adică, majoritatea indicatorilor macroeconomici într-adevăr s-au îmbunătățit (aici rugăm insistent presa din tabăra PCRM să nu preia doar acest paragraf din comentariul nostru).

Dar din cauza că comuniștii văd doar „copacii macroeconomici”, ei nu pot să cuprindă întreaga „pădure economică”. Și mai rău, ei se fac a nu înțelege ce anume a alimentat creșterea „copacilor”. În acest context, câteva aspecte generale trebuie menționate pentru cititorii ne-economiști:

- Raportul prezentat în ultima ședință a Guvernului numai constată progresele economice și sociale și atribuie toate meritele PCRМ-ului, dar nu demonstrează careva legături cauzale. De aceea, spectatorii neavizați ai teatrului politic sunt lăsați să creadă că tot ce a fost bun în țara aceasta în ultimii opt ani s-a datorat exclusiv PCRМ-ului. Din acest punct de vedere, chiar și primăverile au venit la timp numai datorită comuniștilor. În realitate, multe din tendințele pozitive care s-au produs în economie, s-au produs mai degrabă **în ciuda** guvernării comuniste, și **nu datorită** acesteia.
- Și aici ajungem la al doilea aspect esențial. Desigur, este vorba de emigrație și banii remiși în țară de către emigranți. Emigrația forței de muncă a devenit emblematică pentru imaginea țării în lume și a afectat fundamental coeziunea socială internă. Dar din punct de vedere economic, oportunitățile de emigrație au fost o binecuvântare pentru cetățeni luați în parte și pentru țară în întregime. În 2008 banii remiși de emigranți au echivalat cu 35% din PIB, acesta fiind unul din cei mai înalți indicatori din lume! Banii care au fost remiși de emigranți au scos moldovenii din sărăcie, au finanțat consumul bunurilor și serviciilor locale și de import și au asigurat creșterea veniturilor bugetare. **„Stabilizarea” de care a vorbit domnul prim-viceprim-ministru este în cea mai mare măsură datorată emigrării.** Un „succes” greu de acceptat de către PCRМ.
- Creșterea economică din ultimii opt ani de zile a fost o creștere necalitativă. Începând cu anul 2004 rata de sărăcie generală nu a mai scăzut, iar în 2008 chiar a crescut. În mediul rural, după anul 2005, sărăcia a crescut constant. În pofida intențiilor de construire a unei societăți mai egalitare (un obiectiv firesc pentru un partid de stânga), inegalitatea veniturilor în Moldova a rămas la fel de înaltă după cum a fost și până la preluarea puterii de către comuniști. **Astfel, am avut parte de o creștere economică de care au beneficiat mai ales cei din „curtea domnească” și nu o creștere economică social-incluzivă.**
- Creșterea ponderii sectorului serviciilor în PIB și pe piața forței de muncă, mai ales în ultimii 3-4 ani, ne-ar fi bucurat enorm de mult. Numai că creșterea cotei serviciilor în PIB a fost datorată ... stagnării suferite de agricultură și industrie. În cei opt ani de zile cu PCRМ la putere, nu am observat un reflux sănătos al forței de muncă din sectoarele tradiționale (agricultură, industrie) spre sectoarele moderne (servicii). **„Modernizarea economică” este, din păcate, în mare parte una virtuală și care a implicat costuri sociale înalte. Locuri de muncă în ultimii opt ani de zile practic nu au fost create.**
- **Guvernul nu a avut o politică economică clară, continuă și cât de cât transparentă.** Corupția a rămas rampantă, iar birocrăția omniprezentă. Infrastructura energetică și de transport, aflate în responsabilitatea directă a statului, sunt într-o stare dezastruoasă. Întreprinderile de stat au fost menținute la linia de plutire prin suport guvernamental dubios, iar banii publici sunt adeseori cheltuiți în manieră netransparentă.
- **Ca și în perioada precedentă venirii comuniștilor la putere, eforturile reformatoare ale PCRМ au fost instabile și, în cazul cel mai bun, implementate cu jumătăți de măsură.** Calitatea guvernării economice este la fel de problematică în prezent după cum a fost pe parcursul întregii perioade de tranziție, deși pe alocuri au fost înregistrate și progrese minore. Exemplele cele mai elocvente de reforme-cheie realizate fără prea mult entuziasm sunt reforma cadrului de afaceri, reforma administrației publice centrale, reforma protecției sociale, reforma educațională (în special fiind vorba de educația vocațională), reforma politicii concurenței și ajutorului de stat. Aceste reforme au făcut obiectul principalelor documente de politici elaborate în țară și au fost pe larg susținute de donatorii internaționali. **Cu atât mai blamabil este succesul extrem de modest demonstrat de PCRМ până în prezent.**

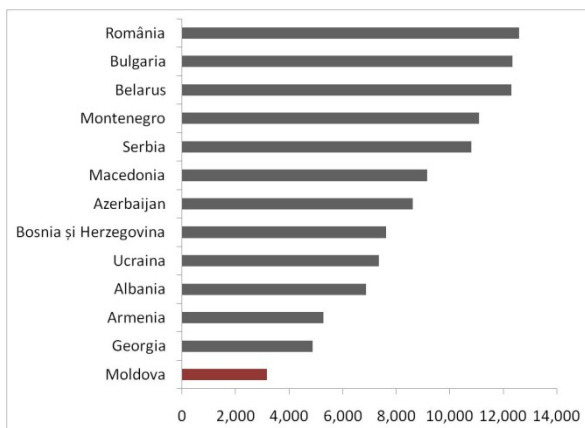
Succesele PCRМ „luate la bani mărunți”

Creșterea PIB

După cum a fost menționat anterior, datele statistice privind evoluția PIB-ului nu pot fi contestate, pe parcursul anilor 2000-2001 într-adevăr înregistrându-se creștere economică. Totuși, aceste date merită a fi interpretate mai atent, atât ținând cont de evoluțiile din țările din regiune, cât mai ales de calitatea creșterii economice și contribuția Guvernului la aceasta.

- În pofida creșterii economice înregistrate în acești opt ani (62,9%), Moldova rămâne cea mai săracă țară din Europa (inclusiv Europa de Sud-est, Europa de Est și Caucaz) conform PIB per capita la PPC (Grafic 1). Și aceasta nu doar din cauza unui nivel inițial relativ jos al PIB per capita, dar și din cauza unei creșterii economice în medie inferioară celei pentru regiunea Europei de Est și Caucaz (Moldova a reușit să-și reducă nișel din decalaj numai în raport cu țările din Europa Centrală, care au crescut și mai lent). Țările din Europa de Est și din Caucaz au reușit să obțină rezultate impresionante în ultimul deceniu nu numai datorită finanțării creșterii de către emigranți, dar și datorită reformelor care au permis dezvoltarea economiei reale.

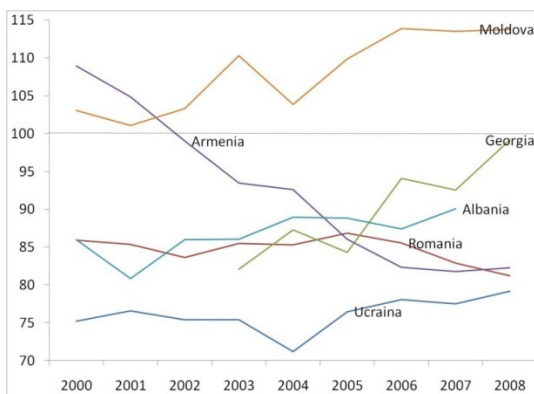
Grafic 1. PIB per capita ajustat la PPC (USD), 2008

Sursa: *World Economic Outlook*

- În Republica Moldova, însă, nu reformele și nu „rolul benefic” al Guvernului au contribuit la creșterea PIB-ului. Creșterea economică a fost bazată pe consumul final, acesta depășind esențial valoarea PIB-ului (Grafic 2) și fiind principalul factor de creștere economică. Creșterea consumului gospodăriilor casnice, care are cea mai mare pondere, se datorează în principal transferurilor de peste hotare a emigranților moldoveni peste hotare, și într-o măsură mult mai mică creșterii salariilor.

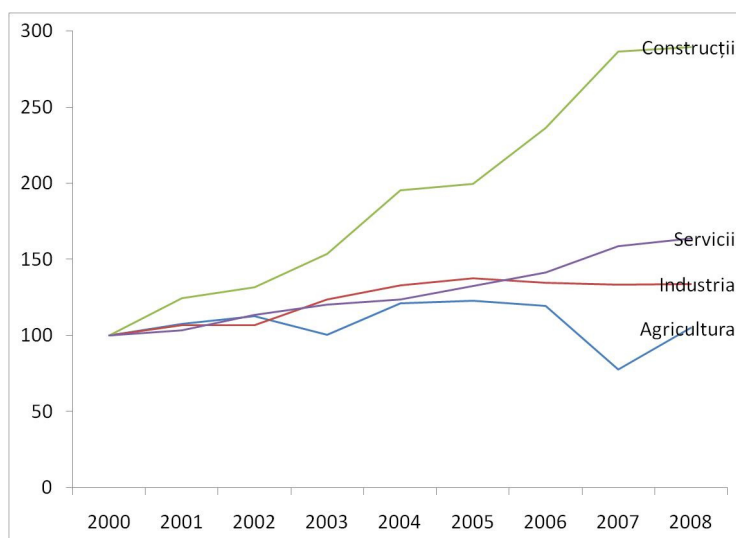
Grafic 2. Ponderea consumului final în PIB în unele țări din regiune (%)

Sursa: *Birouri Naționale de Statistică*

- Despre creșterea bazată pe consum ne dăm seama și din analiza evoluției elementelor de resurse ale PIB-ului. Astfel, sectorul serviciilor și construcțiilor au avut o creștere mai importantă determinată de creșterea cererii, în timp ce creșterea din sectoarele agricol și industrial nu a fost atât de impresionantă. Valoarea Adăugată Brută în industrie a crescut cu 34% în 8 ani, iar în agricultură cu cca. 5% (Grafic 3), fiind mult mai joasă decât creșterea PIB-ului. Un Guvern onest cu greu s-ar putea mândri cu asemenea evoluții, care denotă inclusiv calitatea joasă a reformelor și proastele condiții de afaceri din țară.

Grafic 3. Evoluția VAB pe sectoare economice (2000=100%)

Sursa: BNS și calculele autorilor

Inflația

Raportul prezentat în ultima ședință de Guvern acordă inflației o atenție marginală. Nimic de mirare, pentru că realitatea nu este defel îmbucurătoare.

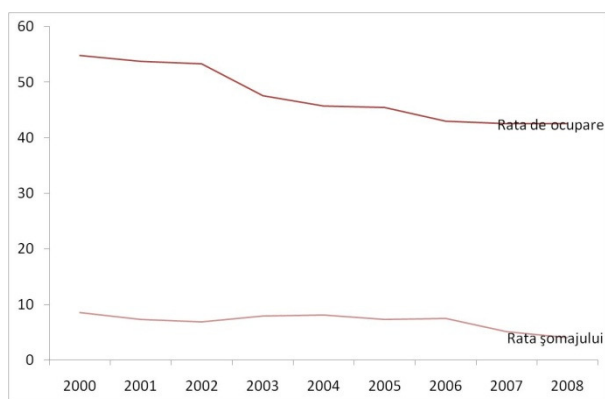
- Reducerea inflației în 2008 la nivel de o singură cifră în Moldova poate fi atribuită într-o anumită măsură acțiunilor BNM care a renunțat la alte obiective intermediare, dar și unor evoluții globale: reducerea prețului la petrol, crizei economice globale care a generat tendințe deflaționiste etc. Până în 2008, însă, inflația medie anuală în Moldova a fost una din cele mai înalte în regiunea Europei Centrale, de Sud-est, de Est și Caucaz (cu excepția a câteva țări), iar guvernarea a fost incapabilă să-și atingă obiectivul de menținere a inflației sub plafonul de 10% pe parcursul mai multor ani. În mare măsură, aceasta a fost fie din cauza intervențiilor întârziate ale BNM, fie din cauza neconcordanței între politicile monetare și alte politici macroeconomice.
- Faptul că într-o „țară agrară” prețurile la produsele alimentare au crescut atât de puternic (de 2,2 ori în 2001-2008, la fel ca și nivelul general a prețurilor) de asemenea poate fi calificat ca un eșec al politicilor guvernamentale. Cel mai curios este faptul că indicii de cost a producției agricole (adică prețul de realizare „la poarta fermei”) s-a majorat mult mai puțin în această perioadă (cu 45%). Dar din cauza lanțului extins de intermediari prin care produsele agricole ajung de la fermier la fabricile de prelucrare și pe piețele orășenești, prețurile finale au fost în permanentă creștere, în timp ce fermierii uneori au fost nevoiți să vândă producția agricolă la valori inferioare costului de producere. Această problemă rămâne încă nesoluționată și cu consecințe majore asupra micilor fermieri și a populației în general.

Piața muncii

În general, raportul domnului prim-viceprim-ministru abordează în treacăt piața muncii, excepția notabilă fiind mențiunea că rata șomajului s-a redus semnificativ pe parcursul anilor. Dar este oare rata șomajului cel mai reprezentativ indicator pentru piața muncii din Republica Moldova? Piața muncii în Moldova este atât de distorsionată, încât rata șomajului a ajuns un indicator prea puțin relevant. Raportul trece cu vederea o serie de evoluții îngrijorătoare:

- De exemplu, rata de ocupare a fost în scădere constantă din 2000 (Grafic 4), acesta fiind, pentru Moldova, un indicator mult mai sugestiv privind funcționarea pieței muncii. Aceasta indică asupra insuficienței locurilor de muncă, climatului de afaceri nefavorabil care în cele din urmă rezultă în creșterea raportului dintre numărul de pensionari și populația ocupată, cu toate consecințele negative pentru sistemul actual de pensii și de protecție socială a populației.

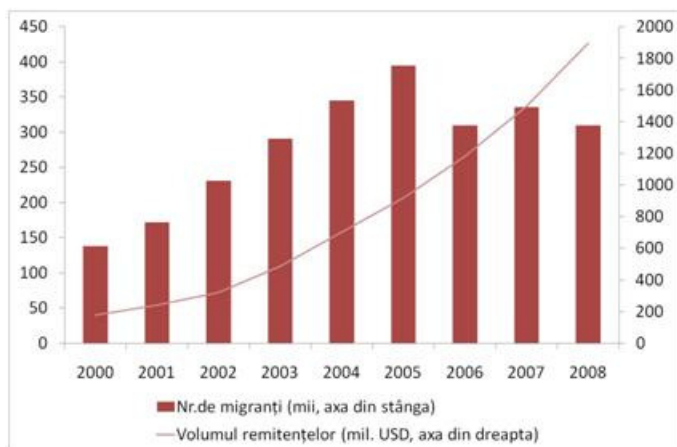
Grafic 4. Rata de ocupare și rata șomajului

Sursa: BNS

- Diminuarea ratei șomajului, în paralel cu diminuarea ratei de ocupare, a fost condiționată de creșterea numărului de emigranți, despre care din nou nu se menționează nimic în raport. Sau cei peste 300 mii cetățeni plecați peste hotare în căutarea unui loc de muncă sunt atât de neimportante încât liber pot fi omiși dintr-un raport de adio al Guvernului? (Grafic 5). Să mai remarcăm un aspect important, și anume, acela că reîntoarcerea emigranților observată la început de an 2009 ca rezultat al crizei economice globale deja s-a transpus în creșterea șomajului în primul trimestru al anului curent (de la 4,4% la 7,7%).

Grafic 5. Numărul de persoane plecate peste hotare în căutarea unui loc de muncă și volumul remitențelor

Sursa: BNS, BNM

- Raportul menționează creșterea salariului mediu pe economie, fără a indica că acesta rămâne la cel mai jos nivel din Europa de Est și Caucaz. De asemenea, se vorbește despre majorarea pensiilor, fără a preciza incapacitatea statului de a garanta un nivel minim de calitate a vieții pensionarilor. Nu se vorbește nimic nici despre problemele foarte grave ale sistemului de pensii, care, luând în considerație tendințele demografice și cele de pe piața muncii, este sortit falimentului în viitorul foarte apropiat dacă nu se vor întreprinde măsuri urgente. Și dacă tot este vorba de veniturile populației și reducerea ratelor sărăciei în raport, ar fi de dorit să se menționeze și creșterea remitențelor de cca. 10 ori pe parcursul a 8 ani (Grafic 5), care au contribuit cel mai mult la creșterea venitului disponibil al populației în această perioadă.

Activele oficiale de rezervă

De fapt, din punct de vedere economic acest indicator este unul de importanță secundară. Raportul nu uită totuși să menționeze că în 8 ani activele oficiale de rezervă ale Băncii Naționale a Moldovei au crescut de 7,5 ori.

- Pe fundalul relațiilor înghețate cu FMI în perioada 2001-2006 și a creșterii vertiginoase a volumului de importuri, nivelul activelor oficiale de rezervă (AOR) adeseori cădea sub pragul de acoperire a 3 luni de importuri. Nivelul acestora s-a normalizat abia după semnarea memorandumului de finanțare cu FMI (2006).

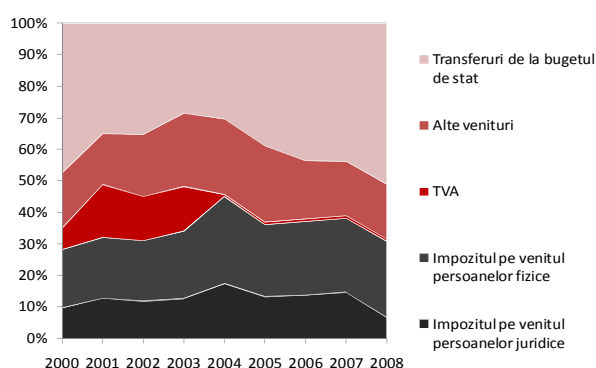
- Creșterea respectivă a AOR s-a datorat în mare parte influxurilor puternice de remitențe, care au crescut cu peste 10 ori. În urma procurărilor masive de către BNM a acestor sume valutare, AOR au sporit esențial. Mai mult ca atât, cererea mică pentru monedă națională a rămas o problemă cronică a economiei moldovenești pe parcursul ultimilor ani, fapt ce a determinat BNM să mențină în mod artificial cererea respectivă cu ajutorul operațiunilor revers-REPO.

Bugetul

Veniturile bugetului public național în anii 2001-2008 s-au majorat de 4,7 ori. Acest lucru este în mod clar stipulat în raportul prim-viceprim-ministrului, dar nu sunt arătate și cauzele:

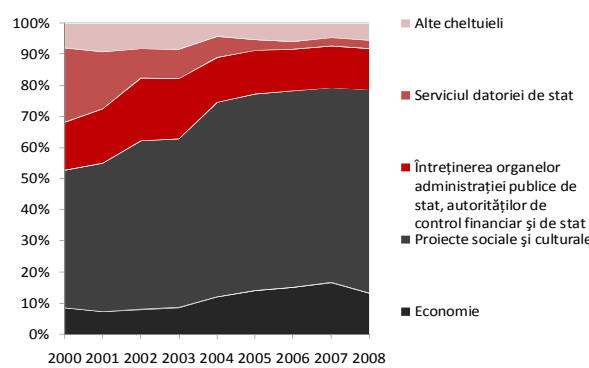
- Adevărata cauză a acestei evoluții a fost creșterea consumului final al populației care nu a fost alimentat din surse interne, ci din cele externe (remitențele). Pe parcursul perioadei respective dependența bugetul public național de impozitele indirecte (TVA, accize) a devenit din ce în ce mai pronunțată, relevând opțiunea cea mai simplă la care a recurs Guvernul pentru a consolida veniturile bugetare - taxarea consumului. În perioada 2000-2008 ponderea veniturilor din TVA în total venituri la bugetul de stat a crescut de la 43,1% până la 57%. Prin urmare, în pofida creșterii economice trâmbițate atât de intens în ultimii ani, principalii finanțatori ai cheltuielilor bugetare au devenit gospodăriile casnice recipiente de remitențe. În același timp, guvernarea și-a demonstrat incapacitatea de susținere a unui sistem de impozitare directă a sectorului real. În cele din urmă, aceasta din nou pune la îndoială calitatea creșterii economice relevată de datele statistice, or aceasta a fost bazată în mare parte anume pe factorii externi care au alimentat consumul final și nu pe cei interni care au putut sta la baza relansării calitative a sectorului real.
- Un același timp, veniturile bugetelor locale au crescut de numai 2,1 ori. Acest lucru denotă creșterea dependenței bugetelor locale față de cel central, adică și centralizarea tot mai puternică a sistemului finanțelor publice. Guvernarea pe parcursul ultimilor ani a făcut tot posibilul pentru a diminua baza impozabilă locală și a submina posibilitățile autorităților locale de a colecta venituri locale (graficul 6). Astfel, din 2004 TVA nu mai este împărțită cu bugetele locale; din 2008 bugetele locale pierd o importantă sursă de venit odată cu introducerea de către Guvern a cotei zero la impozitului pe venitul reinvestit al persoanelor juridice. Diminuarea autonomiei fiscale și politice a autorităților locale este relevată de micșorarea raportului dintre veniturile locale și veniturile la bugetul de stat (de la 61,7% în 2001 la 38,4% în 2008) și de majorarea ponderii transferurilor de la bugetul de stat în venituri locale (graficul 7). În 2008 bugetele locale erau formate în proporție de 73,1% din transferuri (cu excepția mun. Chișinău unde bugetul este format aproape integral din venituri locale - 94,7%).

Grafic 6: Structura veniturilor bugetelor locale, % din total venituri

Sursa: BNS

Grafic 7: Structura Cheltuielilor Publice, % din total venituri

Sursa: BNS

Pensiile și alte plăți sociale

În mod corect, raportul prezentat de domnul prim-viceprim-ministru, constată că pe parcursul a 8 ani mărimea medie a pensiei lunare a crescut real de 3,5 ori. Dar există un aspect esențial care nu poate fi trecut cu vederea:

- Odată cu creșterea economică și, respectiv, a încasărilor bugetare, ponderea cheltuielilor cu caracter social în total cheltuieli publice a crescut constant (de la 44,1% în 2000 până la 65,4% în

2008), accentuând caracterul social al politicii bugetar-fiscale. Dar în pofida pronunțatei orientări sociale a bugetului de stat, guvernarea nu a reușit să aducă mărimea pensiei cel puțin la nivelul minimului de existență. Mai mult decât atât, din cauza ineficienței sistemului de pensii, mărimea medie a pensiei nu acoperă nici jumătate din minimul de existență, iar rata de recuperare a salariului pierdut este de 26% (cel mai mic nivel din Europa).

Comerțul extern

Evoluția exporturilor cu greu poate fi apreciată în mod univoc. Iar creșterea ponderii exporturilor spre UE este în mare măsură corelată cu pierderea pozițiilor pe piețele răsăritene.

- Pe de o parte, în perioadă 2000-2008 exporturile moldovenești au crescut de 3,4 ori. Pe de altă parte, această creștere nu reprezintă nimic excepțional în perspectivă regională. În aceeași perioadă exporturile din Albania au crescut cu peste 5 ori, Armenia de 4 ori, Macedonia de 3 ori, Georgia de peste 4 ori, Ucraina de peste 4 ori, Belarus de aproape 6 ori. Multe din aceste țări au beneficiat de condiții comerciale mult mai adverse decât Moldova (care este membră a OMC, are acorduri de comerț liber cu țările CSI, a avut acorduri de comerț liber cu România și Bulgaria în 2000-2006 și a beneficiat de îmbunătățirea continuă a relațiilor comerciale cu Uniunea Europeană).
- Rolul Uniunii Europene în calitate de destinație pentru exporturile moldovenești într-adevăr a crescut destul de mult, aceasta de fapt devenind destinație principală pentru exporturile noastre. Să nu uităm însă că această evoluție (la fel ca și creșterea exporturilor în general) a fost susținută și de o serie de factori obiectivi, și la care contribuția autorităților moldovenești (dacă în general a avut loc) nu a fost întotdeauna favorabilă.
  - *Conjunctura regională.* Creșterea pronunțată a exporturilor coincide cu revenirea unei creșteri economice puternice la nivel regional, care a rezultat în creșterea cererii externe pentru mărfurile moldovenești. La începutul anilor 2000 exporturile moldovenești cresc destul de rapid în ambele direcții geografice. Această evoluție se explică perfect de teoria gravitațională a comerțului care prezice că exporturile se află în raport direct proporțional cu puterea economică (PIB) și invers proporțional cu distanța față de piețele de desfacere. Ținând cont de faptul că piața UE este mai puternică decât cea din CSI și că unele din țările UE sunt geografic mai apropiate (precum România, care a devenit mai recent piața principală de desfacere pentru mărfurile moldovenești, chiar în pofida politicii „specifice” a Chișinăului față de această țară vecină), este absolut firesc să observăm o asemenea echilibrare geografică a exporturilor după destrămarea Uniunii Sovietice și sfârșitul recesiunii transformăionale din anii '90;
  - *Deteriorarea relațiilor diplomatice cu Federația Rusă.* Importanța relativă a pieței rusești pentru exporturile moldovenești era într-o scădere ușoară din cauza echilibrării firești a exporturilor menționate mai sus. Însă, introducerea embargoului „vinicol” în 2006 a însemnat un șoc cu totul excepțional pentru exporturile moldovenești. Ceea ce a „contribuit” la sporirea relativă a exporturilor destinate UE, a însemnat o catastrofă pentru industria vinicolă din Moldova, căzută victimă tensionării relațiilor moldo-ruse și proastei politici sectoriale a autorităților moldovenești. Mai mult decât atât, toate acestea au exacerbât extrem de mult și impactul crizei financiare mondiale asupra întreprinderilor din sector, multe din care deja au falimentat sau se află în prag de faliment. Totodată, este evident că scăderea exporturilor către Rusia cu greu poate fi explicată de faptul că „puterea de cumpărare în această țară este mai inferioară celei de pe alte piețe” (după cum a declarat domnul prim-viceprim-ministru în discursul său). Or, exporturile către Ucraina sau România (țări unde puterea de cumpărare este mai joasă sau comparabilă cu cea de pe piața rusă) au crescut „bine-mersi” în această perioadă;
  - *Producția în lohn.* În creșterea exporturilor moldovenești către UE un rol foarte important l-au jucat exporturile de produse textile, confecții etc. Producerea acestor confecții în Republica Moldova reprezintă de cele mai multe ori activități în lohn. Aceasta înseamnă că întreprinderile din Moldova prestează servicii cu valoarea adăugată redusă, executând comenzile companiilor europene care asigură întreprinderile moldovenești cu materia primă, design, etc. După executarea lucrărilor companiile moldovenești livrează această producție comandatarului care își încasează cea mai mare parte din valoarea adăugată, realizând-o către rețelele stabilite de distribuție. Să ne reamintim că în 2008 asemenea exporturi constituiau peste 20% din totalul exporturilor. Dacă considerăm că o altă bună parte a exporturilor a fost alcătuită din exportul produselor alimentare și băuturilor, vom observa că

de fapt exporturile moldovenești cum au fost concentrate în 2000 în nișa exporturilor cu valoarea adăugată scăzută așa și au rămas acolo în 2008. O oarecare creștere s-a observat la exportul mașinilor și echipamentului, produselor minerale (ciment, piatră, etc.), dar care nu au putut să schimbe natura relativ primitivă a exporturilor moldovenești.

- În acest sens, este greu de vorbit de avansuri importante în „calitatea mărfurilor exportate”. Acolo unde progrese au fost într-adevăr atinse, rolul autorităților dacă nu a fost negativ (cum a fost în cazul sectorului vinicol), atunci cel mai des a fost nul. Situația cu exportul produselor de origine animalieră pe piața europeană este foarte elocvent în acest sens. Din martie 2007 aceste exporturi au acces liber pe piața europeană, însă Moldova până acum nu poate îndeplini cerințele de securitate alimentară și calitate înaintate de consumatorii de pe piața comunitară.
- În anii 2001-2008, crescând de aproape 10 ori, deficitul comercial a atins valori de neînchipuit în anii precedenți. Acest deficit a fost în primul rând alimentat de remiterile trimise de emigranții moldoveni, care nu au fost în stare să-și găsească un loc de muncă în Republica Moldova. Astfel, importurile au fost mai mult determinate de cererea pentru mărfurile de consum solicitate de populația de rând, și într-o măsură mult mai mică de „necesitățile sectorului real al economiei”, lucru lesne de observat la un nivel mai detaliat de dezagregare a importurilor.

Moștenirea lăsată următorului guvern

Cel mai regretabil este faptul că progresele modeste înregistrate în Moldova în 2001-2008, atât în sfera politicilor, cât și în cel al economiei reale, au fost atinse într-un context economic foarte favorabil la scară regională și internațională. Contextul extern este acum cu totul altul. După ce a început criza financiară internațională, putem spune cu certitudine că au trecut vremurile când investitorii străini se uitau la Moldova ca la o destinație interesantă pentru relocarea investițiilor în contextul procesului de extindere europeană; când moldovenii care nu aveau de lucru în țară puteau găsi relativ ușor o ocupație emigrând în Rusia sau UE; când banii trimiși de emigranți nu doar că au scos familiile acestora din sărăcie, dar au susținut și bugetul public; când creșterea cererii regionale a permis companiilor moldovenești să exporte relativ ușor bunuri și servicii. De acum înainte, reformele vor trebui implementate în condiții mult mai vitrege. Dar, în același timp, cu atât mai importante devin aceste reforme.

Care ar fi prioritățile pentru următorul Guvern? Nu vom inventa bicicleta, prioritățile reale sunt bine cunoscute, fiind menționate și de noi în mai multe publicații recente. Este necesar de recurs la măsuri urgente pentru restabilirea creșterii și încrederii economice, stimularea consumului și ofertei interne. În continuare sunt propuse cele mai importante măsuri de reglementare pentru ameliorarea efectelor crizei internaționale. Unele dintre ele sunt radicale, dar și amploarea crizei economice interne este mare.

Corupția și omniprezența statului constituie obstacole semnificative în calea creșterii economice. Nivelul înalt de corupție și birocrație are impact negativ în timpul crizei sau imediat după deoarece dacă companiile, pe lângă faptul că achită impozite, mai sunt supuse și la presiuni administrative înalte și sunt constrânse să facă plăți neoficiale, acestea pot să decidă să intre în sectorul neoficial al economiei, pentru ca să facă doar plăți neoficiale. Corupția în organele de control și monitorizare a comerțului extern (Serviciul Vamal, Moldova-Vin, Ministerul Agriculturii și Industriei Alimentare) este o chestiune deosebit de îngrijorătoare din acest punct de vedere.

Reforma regulatoare a mediului de afaceri este departe de a fi terminată. Deși o serie de măsuri necesare au fost deja implementate, altele au fost compromise de unele fracțiuni conservatoare din interiorul guvernului. Moldova ocupă locuri de coadă în majoritatea topurilor internaționale de libertate a businessului și atractivitate a mediului investițional. Cele mai multe probleme sunt întâlnite în domeniul eliberării autorizațiilor de construcții și autorizațiilor de piață emise de către unele administrații locale, autorizațiilor sanitare și permiselor de schimbare a destinației terenurilor. Soluționarea acestor patru probleme este necesară în mod deosebit pentru ranversarea declinului în sectorul construcțiilor și comerțului.

În condițiile unui deficit bugetar, guvernul Moldovei trebuie să identifice alte surse de venit și să optimizeze cheltuielile. Privatizarea și contractarea de datorii externe în condiții favorabile sunt cele mai promițătoare măsuri, deoarece majorarea datoriei interne va devia resursele interne de la destinații investiționale și va condiționa creșterea inflației. Creditele bilaterale (de la Rusia, China, etc.), trebuie să fie analizate cu atenție din cauza condiționării politice sau economice a acestora.

La partea de cheltuieli, următorul guvern va fi obligat să revizuiască sau să amâne realizarea promisiunilor sociale (creșterea salariilor și altor retribuții sociale) și să recurgă la reforma administrației publice centrale. Această reformă nu doar că va reduce costurile administrative pe care

le condiționează în mod inevitabil întreținerea unui guvern, dar va facilita contracararea corupției și va duce la creșterea eficienței în întreaga economie.

Politica de acordare a asistenței sociale trebuie să fie echitabilă din punct de vedere social și eficientă din punct de vedere economic. În acest context, este necesar de revizuit politica guvernamentală de prețuri și tarife și de redus lista produselor la care guvernul controlează nivelul prețurilor și marja comercială. De altă parte, scopurile de protecție socială a persoanelor vulnerabile (și nu a „categoriilor social-vulnerabile”) trebuie să fie urmărite sub forma de subvenții directe. Aceasta va reduce în mod direct rata de sărăcie, iar investițiile private în ramurile de producere a lactatelor, făinoaselor și altor bunuri, prețurile cărora sunt reglementate de guvern, vor deveni mai atractive. În domeniul asigurărilor sociale, este necesar de mărit treptat vârsta de pensionare (cel puțin pentru femei), de abolit privilegiile inechitabile care există la moment și de stabilit o relație adecvată între mărimea contribuțiilor sociale și mărimea pensiei.

Unele instrumente fiscale pot fi utilizate pentru stimularea cererii. Spre exemplu, este indicată micșorarea TVA-ului la produse și servicii care prin natura lor, fiind consumate generează cerere adițională în economie (calculatoare, construcții, automobile), iar TVA-ul și accizele pentru bunurile de lux (bijuterii, băuturi alcoolice, tutun) pot fi mărite. Cel mai probabil, guvernul va trebui să re-introducă taxa pe venitul corporativ și în acest context ar fi rezonabilă introducerea cotei unice de impozitare pe întreaga economie. Până în prezent scara impozabilă progresivă n-a adus beneficii sociale, deoarece majoritatea plătitorilor de impozite, sunt din categoria cu venit scăzut. În plus, introducerea unei taxe unice pe venit va contribui la combaterea evaziunii fiscale.

Odată cu scăderea riscului de inflație, Banca Națională a Moldovei și-a revizuit instrumentele de politică monetară. Totuși, reducerea dobânzilor trebuie continuată. Pentru reluarea creșterii economice, băncile comerciale trebuie să ofere mai multe credite investiționale și pentru consum. În condițiile în care rata anuală de inflație și-a atins cel mai jos nivel din istorie (-0,5% în iulie 2009), Banca Națională a Moldovei trebuie să reducă rata obligatorie a rezervelor și rata la dobândă pentru operațiunile REPO. În anii 2002-2003, când rata anuală a inflației a fost mai mare decât în prezent (4-5%), dobânda la REPO a constituit 9,5%, iar rata rezervelor obligatorii a fost 10%, adică la nivelul celor actuale. În același timp, Banca Națională a Moldovei trebuie să abandoneze gradual piața de schimb valutar și să permită deprecierea competitivă a valutei naționale. În condițiile în care toate valutele din regiune s-au depreciat, exporturile din Moldova devin tot mai necompetitive.

Cu toate că riscurile nu sunt evidente la moment, sectorul agrar va avea de suferit cel mai mult pe termen lung. Sectorul agrar n-a atins nivelul de dezvoltare durabil pentru a fi în stare să atragă investiții. Ca urmare, în viitorul apropiat, băncile vor fi și mai precaute în ceea ce privește eliberarea creditelor pentru sectorul agrar. O soluție care ar trebui analizată în acest sens ar fi permisiunea acordată investitorilor străini să cumpere pământ cu destinație agricolă cu scopuri exclusiv investiționale, ceea ce ar contribui la creșterea productivității muncii în sectorul rural și reducerea nivelului de sărăcie în mediu rural. Odată cu creșterea prețurilor pentru pământurile agricole, va crește și bunăstarea proprietarilor acestora. Cu toate costurile politice și morale, această soluție este mai bună pentru soluționarea problemei sărăciei rurale în Moldova.

Exporturile din Moldova s-au diminuat dramatic ca rezultat al crizei financiare globale. În condițiile în care resursele financiare sunt insuficiente pentru susținerea producătorilor și exportatorilor prin intermediul subvențiilor, guvernul Moldovei trebuie să redefinească măsurile regulatorii și instituționale de reglementare a comerțului extern. Este necesar de anulat toate măsurile restrictive în calea exportului: cum ar fi exportul obligatoriu al grânelor prin intermediul transportului pe cale ferată, aprobarea contractelor de exportului de către Moldova-Vin și alte agenții, procedura complicată de devamare, aplicarea a tot felul de timbre de stat cu efect dubios asupra calității garantate etc. Este necesar de accelerat restituirea TVA-ului sau achitarea de către guvern a dobânzii pentru utilizarea banilor exportatorilor. Guvernul ar trebui să se abțină de la instaurarea unor bariere tarifare pentru protejarea producătorilor interni, deoarece pe termen lung aceasta nu va servi la creșterea competitivității țării.

Întoarcerea emigranților și concedierile în masă sunt riscuri care vor contribui la creșterea ratei șomajului. Rata șomajului în 2008 a fost de numai 4%, un indicator foarte mic după standardele internaționale. Cu toate acestea, în 2009 se așteaptă că se vor întoarce 30-40 mii emigranți și un număr similar de persoane ar putea fi concediate din companiile din Moldova (majoritatea din sectorul privat), ceea ce va contribui la creșterea ratei de șomaj până la 9-10%. Forța de muncă necalificată care se întoarce din Rusia ar putea să-și găsească o utilizare la implementarea proiectelor de infrastructură și la alte lucrări publice. În același timp, va trebui de intensificat politica activă de ocupare a forței de muncă,

pentru a canaliza forța de muncă calificată către ocupații alternative, inclusiv și în cadrul unor întreprinderi individuale. Este necesar de simplificat cadrul legislativ care reglementează emigrare și de renunțat la înregistrarea obligatorie a contractelor de muncă la Fondul Național de Asigurări Sociale. Această nouă prevedere regulatorie trebuie amânată pentru vremuri economice mai favorabile.

Sectorul bancar trebuie atent supravegheat pentru menținerea stabilității. Menținerea gradului de încredere a populației în băncile comerciale este un factor crucial pentru economia Moldovei. Pentru atingerea acestui obiectiv este necesar de asigurat transparența drepturilor de proprietate în sector și transparența creditelor acordate persoanelor afiliate. În același timp, sectorul bancar, trebuie să rămână deschis pentru accesul investitorilor individuali sau corporativi care oferă transparența necesară despre originea capitalului.

Și ultima chestiune importantă pe care ținem să o subliniem. Următorul Guvern trebuie să-și revizuiască în mod fundamental relațiile sale cu companiile private. Un Guvern care dorește binele țării pe care o guvernează trebuie să renunțe la sistemul de racket de stat. La capitolul „punerea în funcțiune a obiectelor social-culturale în anii 2001-2008” raportul domnului prim-viceprim-ministru menționează că au fost reparate 730 de biserici (și numai 364 km de drumuri). Dar nicăieri în raport nu este menționat că lăcașele sfinte au fost în cea mai mare parte finanțate anume prin intermediul sistemului de racket guvernamental. Zecile, sau poate că sutele de milioane de lei necesare pentru aceste reparații nu au fost scoase din casieria PCRM, ci au fost estorcate de la companiile private sau publice din Moldova. Este greu de crezut că o asemenea ispravă îi va ajuta pe comuniști să se spele de păcatele lor istorice în fața lui Dumnezeu.